

Conservatív és ellenzék közakarattal fogadták el az európai értelemben vett alkotmány alapeszméit.

Constitualó testületté vált az országgyűlés.

Három hét alatt készen lesz a chartánk.

Kossuth szintugy mint Somsics, István herczeg szintugy mint Széchenyi gróf elfogadták azon elveket, mellyekért a *Pesti Hirlap* annyiszor félreértetve, annyiszor megtámadtatva küzdött.

Magyarország történeszetében uj korszak kezdődik.

Kossuth határtalan erélyt fejtett ki a parlamentararis kormány védelmében. Áldja meg az isten ezért őt!!

Győztünk végtére.

A Programm, mellyen az uj alkotmány épülni fog, a *Pesti Hirlap* keddi számában jelenik meg.

Ministeri lajstromok is circulálnak már; de ezekről jövő levelemben.

Tegnap nem vették el papiros-pénzeinket Pesten; ma szívesen fogadják. Mert ő felsége a bandirectort Pozsonba küldvén, telyes felvilágosítást adott a törvényhozás három megbizottjának: gróf Széchenyinek, Kossuthnak és Szentkirályinak.

Francziaországban a republica megbukott, megint kikiáltották második Fülepet királynak, s Odilon Barrot lett miniszterelnök.

Szardinia hadat izent nekünk.

Idöm nincs többet irnom. Pesten határtalan az öröm az alkotmányért.

Metternich herczeg lemondott.

Igaz barátod

K. Zs.

(A b. Wesselényi-család levéltárából)

Közli: *Ferenczi Zoltán.*

Dr. Torma Zsófia

sz. 1832 sept. 27. — m. h. 1899 nov. 14.

A régi Dacia ősrégészetének buzgó lelkes kutatója, az Erdélyi Múzeum-Egylet régi, nagyérdemű igazgató tagja hunyt el e hó derekán Szászvároson, a hol a világtól elvonulva kizárólag a régészeti tudománynak élt, a maga nemében páratlan ősrégészeti gyűjteménye környezetében. Ezt a gyűjteményt az Erdélyi Múzeum-Egylet már 1891-ben vétel útján megszerezte, de a gyűjtőnél hagyta élethossziglan, hogy gyarapítsa, s tudományosan feldolgozza. Ennek szentelte Torma Zsófia az ő életét: gyűjtött, tanult, kutatott; tanulmányai eredményét kisebb értekezésekben világ elé is tárta, de tervezett nagy munkáját, melyhez az illusztratiokat

gondos figyelemmel készítette, nem végezhette be. Ismerték és tisztelték nevét széles e hazában s tán még inkább a külföld tudományos köreiből. A legnagyobb kitüntetést halála előtt néhány hónappal nyerte a kolozsvári egyetemtől, a mely f. é. máj. 24-én tiszteletbeli doctorává választotta. Méltán mondhatta róla a t. doctori diploma, hogy „antiquitatum veteris Daciae ac Transsilvaniae doctissimam diligentissimamque investigatricem se praestitisset, cumque rebus antiquis ac praehistoricis strenuissime collectis, descriptis, determinatis etiam ultra fines Hungariae maximam laudem sibi quaesivisset“.

Életrajzi adatai a következők: Torma Zsófia született Csicsó-Keresztúron 1832 sept. 27-én. Szászvárosban telepedvén meg, Hunyadvármegye csigatelepeit (Bojtor, Lapugy) kezdte volt először tanulmányozni. Vérében volt a tudomány iránt való szeretet. Környezete révén jutott el hozzá a vágy, hogy kutasson és levonja a tanulságot abból, a mit fölfedezett. Édes atyja Torma József volt, a Calendarium Diplomaticum szerzője, testvérbátyja Torma Károly a legkiválóbb archeologusok egyike, méltó büszkesége a magyar tudománynak, ki nagy elismerést és dicsőséget szerzett nemzetének külföldön is. Az ő hatásuk alatt kezdett Torma Zsófia is a régészettel foglalkozni. 1875-ben a Budapestre összehívott ősembertani kongresszus alkalmából Rómer Flóristól vett felhívás következtében a közelben fekvő Tordos őstelepét kezdte ásatni, hol csakhamar meglepő fölfedezésekhez jutott. Szerencsés kezdeményezését Déva közelében Nándor-Válya (hajdan Ság), Nándor s főleg a mandori barlang őstelepeinek felkutatásával folytatta s csakhamar a külföldön is feltűnést keltettek leletei, úgy, hogy Fraas Oszkár, Lindenschmidt, az oxfordi Sayce, majd Schliemann Trója ásatója nyilváníták elismerésüket. Itthon Téglás Gábor külön füzetet írt leleteiről. 1876-ban leleteinek gazdagodásával külföldi tanulmányútat tett, részt vevén kétszer is a német antropologusok gyűlésein, hol a legkiválóbb szakemberekkel beszélt meg főleg a szimbolikus díszítésű fazekas készítmények jelentőségét. Első fölolvasását az Erdélyi Múzeum-Egyesület, majd az 1881-ben Déván létesült Hunyadvármegyei történelmi s régészeti társulat gyűlésein tartotta s e két társulat évkönyveit gazdagítá értekezéseivel. (A mandori barlang csoport, Erdélyi Múzeum; Neolitikori őstelepek Hunyadvármegyében, Erdélyi Múzeum, 1879. évf. 5., 6., 7. füzet; Hunyadvármegyei történelmi és régészeti társulat évkönyve 1881.) 1893-ban Lipcsében önálló füzetben (németül) adta ki a birtokában levő több száz szimbolikus ősemlekek keleti vonatkozásait illusztrációk kíséretében, „Ethnographische Analogien“ cz. a. (bírálta Finály Henrik az Erd. Múzeum 1894. évf.).

Csöndben, zajtalanul, feltűnés vágya nélkül dolgozott élete végső leheletéig. Boldog volt, ha csöndes otthonában tudósokat fogadhatott. A múlt évben meglátogatta *Wirchow* a hírneves berlini tudós, ki erről jelen füzetünkben olvasható jelentésében szépen emlékezik meg.

A halál is váratlanul lepte meg s ragadta el íróasztalától.

Temetésén az Erdélyi Múzeum Egyletet Békésy Károly dr. képviselte, az egylet koszorúja mellett kegyeletes szavakkal búcsúbeszédet is tartva a koporsó felett. A kolozsvári egyetem részéről Csengeri János dr. tett koszorút ravatalára s búcsúzott el tőle a sírnál az egyetem nevében.

Kegyeletes emlékezetét megőrzi tudományos érdemei és gazdag gyűjteménye a késő utódok számára is.

Történelmi regény a mohácsi vészről. Baksay Sándor kitűnő írónk „*Dáma*“ cz. alatt u. n. „*történelmi körkép*“-et írt, a mely nem egyéb, mint regényes korrajza a mohácsi vész idejének. A címűl választott „*Dáma*“ név nem valami úri dámát jelent, hanem Móré Fülöp pécsi püspök apródjának a *Tamás*-ból kifizamított neve. A regény kevésbé meséjénél fogva, mint azért érdekes, mert a mohácsi veszedelmet írja le és itt több mint regény: valóságos *historia*, kútfő kritikai alapon, a melyben több érdekes új szempontot és következtetést állapít meg a kútfők és — úgy látszik — helyrajzi tanulmányok alapján. Nagyon érdekesen festi a fejetlenséget a mohácsi csata előtt, a pécsi diákok hadba vonulását, a csata lefolyását, a király menekülését, halálát, helyi traditio alapján is. A baranyai nép így éneкли:

Lajos király lefordult a lováról
Bele bukott Csele patak árkába,
Csele árka tele szederindával
Oda van a Magyarországi királya.

A két király uralma alatti zavarokat és pártoskodást is élénk színekkel festi a Baksay érdekes „*körképe*“, mely a bátai táborozással kezdődik (a mohácsi vész előtt) s Szigetváran végződik, midőn János király hívei (Nádasdi stb.) Török Bálintot (a Ferdinánd hívét) szorongatták a hírneves várban. Baksay remek magyarsága külön élvezetet is nyújt a tartalom gazdag tanulságain kívül. A Franklin-Társulat adta ki szép illusztrációkkal, ára 1 frt 60 kr.

Római castrumról a barcasági Rozsnyónál tartott értekezést *Téglás Gábor* a Magyar Tudományos Akadémia II. osztálya decz. ülésén. Az értekező a déli Kárpátok határszorosait évek óta vizsgálgatva, 1893-ban Brassó mellett, Rozsnyónál rátalál arra az értékes castrumra, melyet Erdenburg néven emleget a szász nép, de a melyet eddig a szász tudósok nem méltattak kellő figyelemre. A rozsnyai castrum a Törcsváris-zoroson át tartotta fenn a kapcsolatot Alsó-Moesia hadállásaival s főleg a Dorostorum (ma Silistra), Campulung és Curtea d' Ardison-át a fogarasi havasoktól délre vonuló transversális út a Verestoronyi szoroshoz is kapcsolta, hol fölíratok igazolják a Kr. u. 138—140 évbéli várerődítést, sőt Hadrianus külön műszaki csapatokat is foglalkoztatott ott.

Vértessi Arnoldtól „Kadocsa Ákos“ cz. regény jelent meg nem régen Budapest a Franklin Társulat kiadásában. A magyar elbeszélő irodalomnak régi érdemes munkása Vértessi. Nagy érdemei közül való az, hogy míg elbeszélőink legtöbbje idegenbe megy tárgyért, formáért, ő egész hosszú munkásságával a magyar társas életet igyekszik népszerűsíteni. Igen, népszerűsíteni, mert Vértessi elbeszélő munkáiból fajunk nemes vonásait tanuljuk ismerni, szeretni még hibáiban is. Lelkes tolla most is a pusztuló gentryhez vezet, melynek egyik jellemzetes alakját ismerjük meg regénye hőisében, Kadocsa Ákosban. A büszke főúr egyetlen fia megszereti a falusi doktor szépséges leányát, de szenvedélye végzetessé lesz családjárá is, magára is. Ennek a szenvedélynek rendkívül érdekes lélektani képe vonul el előttünk, tarkázva a vidéki úri osztály egynehány kitűnően rajzolt alakjával Neogrády Antal igen csinos rajzokat készített a díszes kiállítású könyvhöz. Ára 1 ft és kapható minden könyvkereskedésben.

Olcso Könyvtár. Nincs a magyar gyűjteményes vállalatok közt egy sem, mely népszerűsége vetekednék a Gyulai Pál szerkesztette „Olcso Könyvtár“-ral. Ezek a kitűnően megválogatott, csinos nyomású füzetek felölelik a hazai és a világirodalom egész gazdag körét. Új számai ékesen tanuskodnak erről. Klasszikusaink közül Tompa Mihályt vezeti be a vállalat, költői munkásságának első híres gyümölcseivel: „Népregéi“-vel (1133—35. sz.) és „Regéivel“ (1139—41, szám), melyek tudvalevőleg megindították a negyvenes évek népmemzeti irodalmának fényes korszakát. Vörösmarty, a kinek kisebb eposzait adja közre a vállalat, most a gyönyörű „Cserhalom“-mal szerepel (1138. sz.) Tinódy Sebestyén verses krónikája „Budai Ali basa históriája“ (1130. sz.) költői érték szempontjából lantos krónikásunk legjobb munkája, melyhez Szilády Áron a régi magyar költészet érdemes bűvára írt magyarázó jegyzeteket. Egy igen kedves népszínmű, Berczik Árpád „Postás Klári“-ja tölt be egy (1136—37.) kettős füzetet, míg a modern német drámairodalmat Sudermann „Keresztelő János“-a képviseli (1144—46 sz.) Várad Antal jeles fordításában. Sophokles örökészép tragédiájának a „Trachisi nők“-nek (1131—32. sz.) fordítását Csiky Gergely avatott tollából kapjuk. Berzeviczy Albert, a Szabad Lyceumban előadott népszerű értekezéseit adja közre a „Parlamentekről“ című füzet (1142—43. sz.) míg Wertheimer Ede „Az 1811/12-iki magyar országgyűlést“ tárgyalja, (1126—29. sz.) a nemzeti törekvések ez első nevezetes küzdőterét. Legujabban megjelent füzeteiben Kisfaludy Károly két pompás vígjátéka, „Mátyás deák“ és „Hűség próbá“-ja nyitja meg az új sorozatot. (1147. sz.) Az elsőt az új középiskolai tanterv kötelező olvasmányul rendeli, de menyinyivel jobban illenék műkedvelő színpadokra is e történetünk kiváló alakjait annyira jellemző két apróság, mint sok modern léhaság. Imre Sándor terjedelmes tanulmánya „A népköltészetről és népdalról“ (1148—52. sz.) a jeles esztetikusként kiváló gonddal készült munkája, mely a hazai és idegen népek népi költészetének főmotívumait kutatja. Leskovár Jánkó „Roskadozó kastélyok“ című szép beszélyét a szláv irodalmak szorgalmas magyarítója, Margalics Ede ültette át (1153—56. sz.). A következő kettős füzet (1157—58. sz.) Márki Sándor forrástanulmánya: „A középkor főbb krónikásai“. Kritikailag ismerteti ebben a

magyarok honfoglalása koráig ismert krónikásokat, a kik hiteles és megbízható adatokat jegyeztek föl őseinkről és pedig: Jordanes, Procopius, Toursi Gergely, Fredegár, Paulus Diaconus, Einhard, Rimbart szent Anskarja krónikáit és végül egy összefoglaló fejezetben mindazon középkori krónikásokat, a kik a magyar történetírást kútfői. Értékes gyűjtemény Jánosi Gusztáv „Angol, francia és olasz költők”-ből (1159–60. sz.) válogatott gyűjteménye Hugó Viktor, Coppée, Moore, Longfellov, Stecchetti, Byron, Ariosto stb. szebb verseinek. Nagy érdeklődésre tarthat végül számot Riedl Frigyes könyve: „Magyarok Rómában” (1161–62. sz.). A stilisztikailag is gonddal megírt tanulmány az örök városban minden idők óta megfordult magyar írókról és tudósokról szól. Az „Olcso Könyvtár” egyes száma 10 kr. és méltán megérdemli azt a népszerűséget, melyben immár negyedszázadja, hogy része van.

Verne munkáinak gyűjteményes kiadásában, melyet a Franklin-Társulat az eredeti francia illusztrációkkal díszítve boesát közre, megjelentek a 142–53-ig terjedő füzetek. Ezekben Verne egy híres regénye, a „Sándor Mátyás” foglaltatik, mely minket már azért is közlelről érdekel, mert tárgya magyar földről való. Fantasztikus, mint minden Verne-regény, érdekes, mint kevés az ő kitűnő műveinek gazdag sorozatában. Fordítása Huszár Imrétől való, a ki Vernét oly szeretettel és hivatottsággal tolmácsolja nyelvünkön. Egy egy füzet ára 20 kr. Az egyes munkák egyenkint is kaphatók a kiadónál (IV., Egyetem-tucza 4.) vagy minden hazai könyvkereskedésben.

Történelmi Könyvtár. A történelem népszerűsítésének egyik régi hatásos eszköze a Franklin-Társulat „Történelmi Könyvtára.” Felöleli a hazai történet és a világtörténet gazdag kincstárát, jellemzőn megválogatva kimagaslóbb alakjait és eseményeit, melyekben nemzetek és korok képe tükröződik. Ime előttünk fekszik ujonnan megjelent két füzete. Mind a kettő Gaal Mózes-től való, a magyar ifjúság e legjobb elbeszélőjétől. Az egyikben Petöfi Sándor életét (88 szám) beszél mindenkinék érthető és élvezhető módon; a másikban Cortez Hernando hódító útját Mexikóba (86. szám), az újkori történelem e nevezetes eseményét. Eleven, színgazdag képeiben gyönyörűsége fog telni mindenkinék, a ki e füzeteket megszerzi magának. Mindenikben számos kép is van. A „Történelmi Könyvtár” egy-egy füzete 40 kr-ért minden könyvkereskedésben kapható.

A magyar szabadságharcz története. Most szabadságharcunk nagy napjainak félszázados fordulóján kétszeres érdeklődéssal forgatjuk a Brankovics György írta könyvet, mely népszerű módon írja meg a magyar történelem egyik legszebb és legérdekesebb korszakának történetét. A szerző az eddigi nagyobb tudományos munkák eredményeit fölhasználva, arra törekedett, hogy a nagyközönség számára egy adataiban megbízható könyvben tárja föl szabadságtörekvéseink és a nyomukon keletkezett harcoknak képét. Az, a kinek nagyobb munkát sem megvenni, sem olvasni nincs módjában, ebből a könyvből is jól megismeri a 48–49-es évek történetét. A külsőleg is díszesen kiállított könyvet számos illusztráció, arckép, csatakép, relikviák másolata díszíti. Ára színes borítékba kötve 2 frt. Kiadta a Franklin-Társulat és kapható minden könyvkereskedésben.